

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

โลกันตรนรกภายในจิต

สิ่งที่เป็นข้าศึกทั้งสี่ลับทั้งเปิดเผยแก่สัตว์โลก ไม่มีอะไรเกินกิเลส ผู้ที่จะสามารถรู้แจ้งแทงทะลุและตัดขาดสะบั้นออกจากจิตใจ อันเป็นที่ช่องสุ่มที่เกิดที่อยู่ที่อยู่ก่อกวนของกิเลสได้นั้น มีพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้นในชั้นเริ่มแรก นอกนั้นก็ไม่มีใครสามารถฉลาดรู้ทันกลมายาของมันได้เลย ด้วยเหตุนี้โลกจึงยอมจำนนต่อมัน โดยไม่มีข้อคิดใดๆ ที่จะนำมาคัดค้านมันได้ว่าเป็นภัย จะแสดงออกมาในกิริยาท่าทางอันใด ส่วนชั่วส่วนหยาบส่วนกลางส่วนละเอียด ที่จะให้เป็นความรื่นเริงบันเทิงหรือความเสียอกเสียใจ แสดงผลเป็นความทุกข์ร้อนขึ้นมา ก็มีแต่เรื่องมันครอบไว้หมดไม่ให้ทราบเรื่องโทษของมันบ้างเลย ธรรมชาตินี้จึงเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมากที่สุด ตามหลักธรรมชาติของมัน

หากพระพุทธเจ้าไม่มาอุบัติตรัสเทศนาสั่งสอนสัตว์โลกแล้ว ก็ประหนึ่งว่าอยู่ในโลกันตรนรก คำว่าโลกันตรนรกนั้นยังมีกาลมีเวลาที่จะหลุดพ้น หรือผ่านพ้นขึ้นมาได้ เช่นว่านักโทษติดคุกตลอดชีวิตก็ยังมีผ่อนผันกันมาได้ไม่ตลอดจริงๆ เวลาเป็นสิ่งที่ตัดทอนเข้ามา ทางโลกเขาถือว่าได้ทำความดีความชอบในความเป็นนักโทษของตน ต่อประเทศชาติบ้านเมือง ย่นเข้ามา ผ่อนเบาโทษนั้นเข้ามา แทนที่จะติดตลอดชีวิตดั่งที่ตัดสินไว้นั้นเลยกลับกลายเป็นออกมาได้

ส่วนโลกันตรจิตที่มีติดติดไปด้วยกิเลสประเภทต่างๆ ครอบงำอยู่ตลอดเวลา หากไม่มีพระพุทธเจ้ามาทรงแนะนำสั่งสอนแล้ว จะไม่มีวันผ่านพ้นไปได้เลย ไม่เหมือนโทษตลอดชีวิตของนักโทษในเรือนจำ ผิดกันอยู่มาก สิ่งที่ครอบงำละเอียดเกินกว่าความรู้ธรรมดาของเราที่ไม่มีอรรถมีธรรมเป็นเครื่องพิสูจน์ จะไม่มีทางทราบได้ตลอดไป ด้วยเหตุนี้ที่พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้แต่ละพระองค์นั้น จึงเป็นมหามงคล เป็นความอัศจรรย์แก่โลกจนหาประมาณไม่ได้ เพราะจะทรงเป็นผู้รื้อถอนโลกให้พ้นจากโลกันตรนั้นขึ้นมาได้เป็นพัก ๆ หรือเป็นวรรคเป็นตอน จนหลุดพ้นไปได้ตามกำลังของผู้นั้นจะตะเกียกตะกายได้มากน้อยเพียงไร ความช้าความเร็วย่อมเป็นไปตามนั้น เพราะการได้ยินได้ฟังพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้ แม้จะทรงสั่งสอนด้วยพระโอษฐ์ก็ดี หรือที่จดจารึกในคัมภีร์ไบเบิลอันเป็นแบบฉบับสืบเนื่องมาจากพระองค์ก็ดี

หากไม่ได้ยินได้ฟังธรรมที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็เรียกว่าไม่มีหวัง แต่เมื่อได้ยินได้ฟังนี้แล้วก็ค่อยหลุดลอยขึ้นมาโดยลำดับ เพราะฉะนั้นคำว่าพระพุทธเจ้าเกิดแล้วในโลกนี้

จึงเป็นเหมือนธรรมชาติที่อัศจรรย์ได้เกิดขึ้นแล้วเพื่อประโยชน์แก่โลก เพราะคำว่า พระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นแล้วกับธรรมธรรมชาติที่สว่างกระจ่างแจ้ง ส่องทางให้สัตว์โลก ได้เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ได้เกิดขึ้นแล้วก็คือสัทธิวิหารณแห่งพระโอวาทของ พระพุทธเจ้าผู้ทรงสั่งสอนเป็นลำดับลำดามา เรียกว่าพระสงฆ์ได้เกิดขึ้นแล้ว ๆ ในโลก นี้คือผลแห่งการแสดงของพระองค์

นี่เราจะว่าอุบัติขึ้นมาในเพศของพระก็ไม่ผิด เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ก็เหมือน มนุษย์ทั่ว ๆ ไปไม่มีอะไรแปลก อุบัติขึ้นมาในความเป็นนักบวชนี่เป็นสิ่งที่แปลก ประหลาดมากในบุคคลแต่ละคน เพราะได้เข้าสู่ศาสนธรรมอันถูกต้องดีงาม หรือเป็น สถานที่ที่เป็นแหล่งที่จะชักฟอก สิ่งที่ไม่ดีคุณค่าและเป็นโทษทั้งหลายนั้น ให้ค่อยจืดจาง หรือเสื่อมคลายหายไปโดยลำดับลำดาด จิตเริ่มมีคุณค่ามีราคาขึ้นมา เพราะอำนาจแห่ง ความชักฟอกของธรรม

นี่เราที่ได้บวชมาในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่มีหน้าที่การงานซึ่งจะทำได้โดย สมบูรณ์ ไม่มีอะไรขัดข้องยุ่งเหยิงเหมือนฆราวาสเขา เป็นโอกาสที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ในการที่จะบำเพ็ญตนให้ถูกต้องดีงามโดยลำดับจนถึงจุดหมายปลายทาง ตามทางของ ศาสดาที่ทรงสั่งสอนไว้แล้วทุกแห่งทุกมุม ด้วยเหตุนี้จึงมีนักบวชเท่านั้นที่เป็นผู้มีความ สะดวกในการปราบปราม หรือทำหั่นกับกิเลสทั้งหลายภายในจิตใจของตนได้อย่างเต็ม เม็ดเต็มหน่วย ถ้าไม่ปล่อยให้ความขี้เกียจขี้คร้านอันเป็นเรื่องของกิเลส ความท้อถอย อ่อนแออันเป็นเรื่องของกิเลสเข้ามาทำงานเสีย ในขณะเดียวกันกับเจตนาที่ว่า จะบำเพ็ญ ธรรมนั้นเท่านั้น

พระวินัยก็ดี พระธรรมก็ดี เป็นทั้งทางเดินทั้งร้วกันไม่ให้ปลีกแหวะ เช่นพระวินัย เป็นร้วกันสองฟากทางไว้ ธรรมเป็นทางสายกลาง เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา พระวินัย เป็นร้วกันไว้ทั้งสองฟากไม่ให้ข้าม หรือปลีกแหวะออกไปป็นร้วป็นราวคือหลักธรรมหลัก วินัย อันเป็นสวากขาตธรรมด้วยกันทั้งนั้น การทำร้วไว้ด้วยศีลก็คือการปิดกั้นทางที่จะ ผิดเป็นโทษเป็นภัยแก่ผู้เดินทางนั้น ไม่ให้ป็นออกไปสู่ภัยสู่อันตรายทั้งหลายอันจะนำมา ซึ่งโทษ และดำเนินตามสายทางคือมัชฌิมาเป็นลำดับลำดาด ไม่ปลีกแหวะจากหลักมัชฌิมา นี้ ด้วยความอุตสาหะพยายามไม่ลดละท้อถอย อย่างไม่ถึงจุดที่หมายปลายทางโดย ไม่ต้องสงสัย

ผู้จะถึงจุดหมายปลายทางคือผู้เช่นไร ถ้าพูดถึงเพศก็คือเพศนักบวช จะเป็นผู้ถึง จุดหมายปลายทางได้สะดวกยิ่งกว่าประชาชนทั้งหลายซึ่งเป็นชาวพุทธด้วยกัน เพราะ สมณะไม่มีกิจการงานยุ่งเหยิงวุ่นวายหลายด้านหลายทางเหมือนฆราวาส มีหน้าที่การ งานอันเดียวคือการบำเพ็ญตนการชำระตนเท่านั้นในอิริยาบถต่าง ๆ ปัจจุบันเครื่อง

สนับสนุนก็มีพร้อมมูลอยู่แล้ว ไม่ทำให้เกิดความขัดข้องยุ่งเหยิงด้วยปัจจัยทั้งหลาย เพราะพร้อมแล้ว มีแต่หน้าที่ของเราที่จะดำเนินตามหลักธรรมหลักวินัยไม่ให้ปดปลิวไปตามสายทางแห่งมัชฌิมาปฏิปทานี้เท่านั้น

เราต้องมีความหมายมั่นปั้นมืออยู่ภายในตัวของเรา และเชื่อมั่นในตัวเองเสมอที่จะให้ถึงจุดหมายปลายทางด้วยข้อปฏิบัติของตน คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นสำคัญ มีความพอใจในงานของตนที่ทำ คือ การดำเนินตามหลักมัชฌิมา วิริยะ พากเพียรโดยสม่ำเสมอไม่ลดละทอดยถา จิตตะ มีความฝักใฝ่ใส่ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ถืองานใดเป็นสาระสำคัญยิ่งกว่างาน คือการบำเพ็ญของตนเกี่ยวกับเรื่องสมาธิ ปัญญา วิมังสา อย่าได้ปราศจากความไตร่ตรองพินิจพิจารณา จะทำอะไรควรใช้ปัญญาเสมอไม่ว่ากิจนอกการใน นี่ก็เป็นธรรมที่จะให้ถึงจุดที่หมายได้ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา นี้ก็เช่นเดียวกัน ศรัทธาความเชื่อมั่นต่อมรรคผลมีแล้ว ให้มีความเชื่อมั่นต่อความเพียรของตนอันเป็นวิถีก้าวเดิน วิริยะก็เหมือนกัน

สติเป็นของสำคัญ อย่าให้เหินห่างจากตัว อย่างน้อยให้รู้สึกอยู่กับตัว มากกว่านั้นจุดใดที่เรากำลังพิจารณาหรือกำลังภาวนา ให้รู้อยู่ที่จุดนั้น สมาธิอันเป็นผลจากความพากเพียรเหล่านี้จะไม่เป็นอื่น ต้องเป็นความเหนียวแน่นมั่นคงขึ้นมาภายในจิตใจดวงที่เคียวอกแวกคลอนแคลนนั่นแล ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพินิจพิจารณาเสมอในกาลเวลาที่ควรพิจารณา อย่าไปคิดคาดถึงขั้นสมาธิขั้นนั้นจะใช้ปัญญาขั้นนี้จะใช้ปัญญา ถึงเวลาจะใช้ปัญญาให้ใช้ ปัญญากับสมาธิอยู่ในจิตดวงเดียวกัน เป็นอาการของจิตด้วยกัน ที่จะชักฟอกหรือตัดพินกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งหุ้มห่อภายในจิตใจนี้ให้ขาดไปได้โดยลำดับเช่นเดียวกัน จึงไม่ควรคิดถึงสมาธิขั้นนั้นขั้นนี้ที่จะก้าวเดินทางด้านปัญญาให้มากไปกว่ากาลเวลาที่เหมาะสม ซึ่งควรจะทำจิตให้เป็นสมาธิหรือจะก้าวเดินทางด้านปัญญา

เพศของพระนี่เป็นเพศที่แน่นอน เป็นเพศแห่งนักรบอย่างชัดเจนอยู่แล้ว ให้มีความเชื่อมั่นในตน พระพุทธเจ้าและพระสาวกท่านท่านก็เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ไม่ยิ่งหย่อนกว่ามนุษย์ทั้งหลายในความเป็นมนุษย์สมบัติ เราก็ไม่ได้วิกลวิการอะไรในเครื่องมือที่จะนำมาใช้สำหรับบรรณธรรมแกกัเลสทั้งหลาย มีอย่างเดียวกันกับท่าน เพศของพระนี่กับเพศของพระในครั้งพุทธกาล ก็เป็นพระสมบูรณ์แบบตามหลักสากลนิยมเช่นเดียวกัน แล้วธรรมทั้งหลายที่ประทานไว้แล้วก็เป็นธรรมที่เหมาะสมตลอดเวลา ไม่มีธรรมข้อใดที่ล้าสมัยซึ่งจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ไม่ได้ เป็นธรรมที่พร้อมเสมอซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ได้โดยลำดับลำดับดาของผู้บำเพ็ญ

ส่วนมากมักจะมีแต่กิเลสเข้ามาเหยียบย่ำทำลาย ไม่ให้คิดถึงดีถึงชั่วอะไรได้เลย คิดไปตามเรื่องของกิเลสนี้เป็นสำคัญมาก ในวันหนึ่งคืนหนึ่งจึงไม่ปรากฏผลที่พึงหวัง พอเท่ากับแสงหิ่งห้อยบ้างเลย ก็เพราะมีแต่กิเลสทำงานบนหัวใจเราทั้ง ๆ ที่กำลังทำความพากเพียรอยู่นั้นแล นี่เป็นสิ่งสำคัญที่เราจะต้องคิดเสมอ

กิเลสทุกประเภทมีประเภทใดบ้างที่ล้าสมัยใช้ไม่ได้ ให้เราคิดอย่างนี้สำหรับนักธรรมที่จะฆ่ากิเลส เราอย่าไปคิดถึงอรรถธรรมซึ่งเป็นของจริง ที่จะนำมาฆ่ากิเลสให้แหลกละเอียดไปนั้น ว่าเป็นธรรมที่ครีที่ล้าสมัย พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วนานเท่านี้เท่านี้ ธรรมที่สอนไว้สอนไว้แล้วตั้งแต่ครั้งโน้นจนกระทั่งบัดนี้ เป็นสิ่งที่ครีเป็นสิ่งล้าสมัย นี่เป็นกลมายาของกิเลสที่เข้าทำลายธรรม ในขณะที่เดียวกันก็เข้าทำลายความเชื่อความเลื่อมใส เข้าทำลายความพากเพียรของเรา และเข้าทำลายมรรคผลนิพพานอันจะพึงเกิดขึ้นจากการปฏิบัติของเราโดยไม่ต้องสงสัย นี่แหละกลมายาของกิเลสมันแทรกเข้ามาอย่างนี้

ส่วนกิเลสเองมีตัวไหนตั้งแต่ครั้งใด ๆ มากี่ตาม ว่าเป็นกิเลสที่ครีที่ล้าสมัยใช้ไม่ได้แล้ว อย่างนำกิเลสประเภทนั้น ๆ มาใช้ ประเภทนั้นล้าสมัยไปแล้ว เก่าแก่คร่ำคร่าชราหลุดลอยไปหมดแล้วอย่านำมาใช้ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เคยมี กิเลสตัวใดแสดงออกมานี้ก็ล่อมได้ทั้งนั้น ทำให้เกิดความทุกข์เป็นพิษเป็นภัยได้ด้วยกัน ตั้งแต่สมัยโน้นจนกระทั่งสมัยนี้ แล้วยังจะเป็นอีกต่อไปมากน้อยเพียงไร ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ไม่มีกาลสถานที่เวล่ำเวลาเลย มันผลิตขึ้นมาเป็นกิเลสได้ทุกขณะทุกเวล่ำเวลา และผลิตผลทุกข์ให้เกิดแก่สัตว์โลกตลอดไป จึงเรียกว่าโลกันตรจิตโลกันตรนรก อยู่ภายในจิตใจของเราที่ถูกกิเลสมันครอบให้มิดมิดปิดตานี้แล ไม่ได้อยู่ที่ไหนเลย

เหล่านี้เป็นของปลอมทำไมเราจึงเชื่อ เพราะมันล่อมจิตนั้นให้จิตปลอมไปตามมัน จิตทั้งดวงเลยกลายเป็นจิตปลอมไปตามกิเลสหมด เพราะฉะนั้นกิเลสกระดิกพลิกแพลงออกในท่าใดจึงเป็นไปตามเรื่องของกิเลส โดยไม่คำนึงว่าถูกว่าผิดดีชั่วประการใดนี่ละที่มันไม่ทันกัน เพราะกิเลสหนาแน่นมันมิดมิดปิดตา มันให้กระดิกพลิกแพลงไปด้วยอำนาจของมันทั้งนั้น ไม่ได้กระดิกพลิกแพลงจิตใจออกไปด้วยอำนาจแห่งธรรมเลย

นี่เรามาบวชในพุทธศาสนาแล้ว นำธรรมเข้าสู่ใจ ตั้งแต่เริ่มแรกเจตนาที่จะบวชก็เป็นธรรมอยู่แล้ว ได้บวชมาแล้วเห็นประจักษ์ตนก็เป็นธรรมชั้นหนึ่ง จากนั้นก็ประพฤติปฏิบัติรักษาตามสิกขาบทวินัยตลอดถึงธรรมในแง่ต่างๆ นำเข้ามาประยุกต์กันกับกิเลส จะมีธรรมข้อใดบทใดบาทใดว่าเป็นของปลอม ธรรมเป็นของจริงพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ด้วยสวากขาตธรรมล้วน ๆ อยู่แล้ว และเป็นนิยานิกธรรมอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับกิเลส ถ้านำมาปราบกิเลส กิเลสจะต้องหลุดลอยไปเช่นเดียวกันหมดทุก

ประเภทแห่งธรรม ขอให้นำมาใช้นำมาประพฤติปฏิบัติ อย่าให้เสียเวล่ำเวลา อย่าให้กิเลสหลอกอยู่ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน จะหาสาระตามเจตนาของตนไม่ได้

ถ้านักบวชเราไม่สามารถปฏิบัติตนให้เป็นไปได้ตามความมุ่งหมายแล้ว ใครในโลกนี้จะปฏิบัติได้ คำว่าอำนาจวาสนามีอยู่ที่ไหนถ้าไม่มีอยู่ที่เราซึ่งเป็นนักบวชและกำลังบำเพ็ญอยู่เวลานี้ เราจะไปหาอำนาจวาสนาที่ไหน ก็หาจากหรือเพิ่มพูนขึ้นมาจากการประพฤติปฏิบัติอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่ลดละความพากเพียรในทางความดีทั้งหลายนั้นแล ท่านเรียกว่าการสั่งสมอำนาจวาสนา เมื่อสั่งสมไปนานอำนาจก็มีมาก อำนาจของธรรมสติก็แก้กล้าปัญญาก็รวดเร็ว วิริยะความพากเพียรก็เพียรได้เป็นอัตโนมัติ เมื่อถึงขั้นที่จะเป็นไปได้ นี่คือการแก้กล้าในทางธรรม

ธรรมมีความแก้กล้าก็ต้องมีความสามารถฉลาดรู้ ทันทลมาของกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งเคยปกปิดหรือครอบงำจิตใจให้มีมืดมิดปิดตมมาเป็นเวลานาน จะก็กัปกัปกัปกัตามเถอะ เช่นเดียวกับความมืดที่มีอยู่ประจำโลกนี้ จะมีมานานเพียงไรก็ตาม พอเปิดไฟขึ้นเท่านั้นความมืดจะกระจายหายไปหมด เหลือแต่ความสว่างล้วน ๆ เท่านั้น นี่ก็เช่นเดียวกันกิเลสจะเคยครอบงำหัวใจอย่างมืดมิดปิดตาย หาทางออกทางเข้าไม่ได้ก็ตาม เมื่อได้นำสติปัญญาศรัทธาความเพียร อันเป็นเหมือนดวงไฟที่สว่างจ้าเข้ามาใช้กำจัดกิเลสแล้ว ความมืดบอดทั้งหลายจะต้องค่อยกระจายตัวออกไป สุดท้ายก็สว่างกระจ่างแจ้งขึ้นที่ใจดวงนี้ โดยไม่ต้องหาเวล่ำเวลาที่ไหนมาตัดสินกัน

ปัญญานี้แลเป็นเครื่องตัดสิน ความเพียรของเรานี้แลเป็นเครื่องตัดสินกันกับกิเลสทั้งหลาย พระพุทธเจ้าท่านนำอันนี้มาตัดสินกับกิเลส ท่านไม่ได้เอากาลไม่ได้เอาสถานที่เวล่ำเวลา ไม่ได้คำนึงถึงวาสนามากวาสนาน้อยอะไรมากยิ่งขึ้นกว่าการเข้ารอบพินหัน แผลกกันกับกิเลสที่จะให้หลุดลอยไปเท่านั้น จนกระทั่งกิเลสได้หลุดลอยไป เพราะอำนาจแห่งความเพียรของพระองค์ แล้วได้มาสั่งสอนพวกเราทั้งหลาย

ต่างองค์ต่างมาอบรมศึกษาขอให้คิดในเรื่องของตัวโดยเฉพาะ ๆ อย่าเอาเรื่องอื่นใดหรือของบุคคลผู้ใด ที่เห็นว่าไม่เป็นสิริมงคลอันจะเป็นข้าศึกต่อตน อย่างน้อยเป็นข้าศึกต่อตน อย่างนำมาใช้อ่านมาคิด ให้คิดในวงของตัวเองที่จะเป็นอรรถเป็นธรรมคิดเรื่องของผู้ใดก็ให้เป็นเรื่องอรรถเรื่องธรรม เป็นเรื่องฆ่ากิเลสไปในตัว อย่าคิดเรื่องสั่งสมกิเลสขึ้นมาเผาผลาญหัวใจตนเอง จะเป็นเหตุทำทำลายตัวเองโดยไม่รู้สึกรู้ตัว

การอยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะ กิริยาทำทางหุดาจมุมกลืนกาย ย่อมมีการยกย้ายผันแปรไปต่าง ๆ ตามความเป็นคนที่มีชีวิตอยู่ไม่ใช่คนตาย ต้องมีการแสดงออกเป็นธรรมตา ผู้มาศึกษาต้องเป็นผู้ใช้สติปัญญาโดยทางธรรม อย่างนำโลกมาใช้จะเป็นการทำลายตัวเอง นอกจากนั้นก็ทำให้กระทบกระเทือนแก่หมู่แก่คณะที่อยู่ด้วยกันให้หา

ความผาสุกไม่ได้ เพราะความคิดนั้นผิด ปล่อยให้กิเลสเข้าย่ำยีดีแลหกลภายในจิตใจของตนแล้ว ยังตีแผ่กระจายออกไปภายนอกให้ระบาดออกไป กลายเป็นเรื่องความกระทบกระเทือน นี่คือเรื่องของกิเลสทั้งหมดให้คิดให้ทราบให้รู้โทษของมัน

เวลานี้เรามาชำระตนเอง เรามาแก้ตัวของเรา อย่าไปสนใจแก่ผู้หนึ่งผู้ใดให้เป็นไปอย่างนั้นให้เป็นไปอย่างนี้ ยิ่งกว่าจะแก้ความคิดผิดของตนซึ่งออกนอกกลุ่มนอกทางอันแสดงอยู่ภายในจิตนี้ ให้เห็นชัดเจนกันตรงนี้และแก้กันตรงนี้ จะชื่อว่าเป็นผู้มาศึกษาอบรมอรรถธรรมโดยแท้ เรื่องจิตภายนอกเกี่ยวกับคนนั้นเป็นอย่างนั้นคนนี้เป็นอย่างนี้นั้นเป็นนิสัยของกิเลสที่เคยฝังจมมาเป็นเวลานาน มาบวชเป็นพระแล้วมันก็ยังต้องเป็นต้องติดตามมาด้วย เพราะมันไม่ได้บวช ใครจะบวชสักเท่าไรก็ตามกิเลสต้องเป็นกิเลสวันยังค่ำถ้าไม่แก้ไม่ตก ถ้าไม่ทำลายไม่แตก ต้องทำลาย

ผู้ปฏิบัติต้องดูหัวใจของตัวเอง ความเคลื่อนไหวในแง่ใดให้ทราบให้ทันความกระเพื่อมของจิตที่คิดออกไปในแง่ใดทางใดตีชั่วประการใด จึงชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ทันเรื่องของกิเลสที่ละเอียดแหลมคมมาก จึงต้องได้สั่งสมสติปัญญาขึ้นให้เพียงพอที่จะได้ทราบกิเลสประเภทนั้น ๆ โดยลำดับลำดับไป จนกระทั่งทราบโดยตลอดทั่วถึงและทะลุปรุโปร่งทำลายไปได้หมดไม่มีเหลือภายในใจ ยิ่งจะทราบได้ชัดที่นี้เรื่องอาการของจิตที่มีกิเลสเป็นผู้ผลักดันออกมาให้คิดให้ปรุง ให้สำคัญมั่นหมายในเรื่องต่าง ๆ นั้น กับความคิดปรุงของจิตที่ออกมาเป็นชั้นธลวัน ๆ ต่างกันมากน้อยเพียงไร จะทราบได้หมดโดยตลอดทั่วถึง

ชั้นที่มีกิเลสเข้าแทรกมีกิเลสเป็นผู้บังการ ย่อมจะแสดงออกมาในทางกิเลสทั้งหมด ไม่มีอันใดที่จะแสดงออกมาเป็นธรรม เพราะกิเลสกับธรรมเคยเป็นข้าศึกกันมาแต่กาลไหน ๆ แล้ว เมื่อได้ชำระกันจนกระทั่งหมดเชื้อที่จะผลักดันออกมาไม่มีแล้ว แม้ชั้นจะมีอยู่ก็ตาม รูปมีอยู่ก็เห็นเป็นตามความจริงของรูป ไม่ถือว่าเป็นเราเป็นของเราของเขาของใครทั้งนั้น

เวทนา คือ ความทุกข์ซึ่งเกิดขึ้นภายในร่างกาย ก็ทราบว่าเป็นความจริงอันหนึ่งไม่เห็นว่าเป็นเวทนาคือความทุกข์นี้ไปให้โทษให้ภัยแก่ผู้หนึ่งผู้ใดเลย ในตัวเองในธาตุในชั้นนี้ ที่แสดงขึ้นมาในธาตุในชั้นนี้ ทุกข์อันนั้นก็สักแต่ว่าทุกข์ที่ปรากฏขึ้นมาตามหลักธรรมชาติของตน และก็ไม่ทราบความหมายของตนอีกด้วย มีแต่จิตเป็นผู้ไปทราบ และไม่ยึดด้วยเมื่อรู้แล้ว ก็เป็นสักแต่กิริยาที่แสดงออกมาเท่านั้น

สัญญา ความหมายความจำก็สักแต่ว่าจำ ไม่ได้ฝังจิตฝังใจให้จิตใจนั้นลุ่มหลงไปตามสัญญา

สังขาร ความคิดความปรุงก็เหมือนกัน เป็นแต่เพียงอาการหนึ่ง ๆ จึงเรียกว่า
ชั้นล้วน ๆ ไม่มีอะไรเข้าเคลือบแฝง คือกิเลสประเภทต่างๆ ไม่มาเป็นเจ้าตัวการมา
ผลักดันมาใช้ชั้นอันนี้ให้เป็นกิเลสไปตามตน เมื่อได้เห็นชัดทั้งชั้นที่เต็มไปด้วยกิเลส
เป็นผู้บงการ และเห็นชัดทั้งชั้นที่ไม่มีกิเลสมาเป็นเจ้าบังคับการอยู่นั้นแล้ว ย่อมจะ
เห็นชัดโดยตลอดทั่วถึงว่าต่างกันอย่างไร

เวลานี้ชั้นของเราเป็นชั้นนักโทษ ถูกกิเลสปกครอง ถูกกิเลสบังคับบัญชาดขี่
ข่มเหงให้คิดให้ปรุงให้สำคัญมั่นหมายไปในทางใด เป็นไปตามมันทั้งนั้น ไม่มีแง่ต่อสู้
ต้านทาน เพราะรู้ไม่ทันมัน ความคิดทั้งหมดจะผิดประการใดก็เข้าใจว่าความคิดนั้นเป็น
ของตน และเข้าใจว่าถูกเสมอไป นี่เรื่องของกิเลสเป็นอย่างนี้ ต้องเข้าใจว่าถูกเสมอ เข้า
ฝ่ายตัวเสมอ เข้าฝ่ายตัวคือเข้ากิเลส กิเลสไม่ยอมเข้าฝ่ายใครนอกจากฝ่ายมันอย่าง
เดียวเท่านั้น

ผู้ปฏิบัติจึงต้องให้ทราบ อันใดที่เป็นเรื่องเข้าฝ่ายตัวเองนั้น นั่นแหละคือเรื่องกิเลส
กอบโกยหาผลประโยชน์เข้ามาสู่ตนให้มีกำลังมากขึ้น ถ้าเข้ากับเหตุกับผลนั้นเป็นเรื่อง
ธรรม และในขณะเดียวกันก็เป็นเรื่องปราบปรามกิเลสความเห็นแก่ตัวออกได้โดยลำดับ
จึงมีความเสมอภาคภายในจิตใจ ให้ความเสมอภาคกับสิ่งทั้งหลาย ให้ความจริงตาม
ส่วนนั้น ๆ ของสิ่งทั้งหลายสม่าเสมอกัน ไม่ได้ข้องได้แหวะกับสิ่งใดเลย นี่คือจิตที่พอตัว
จิตที่รอบภายในตัวแล้วย่อมไม่ติดยอมไม่พัน ย่อมไม่สำคัญมั่นหมายกับสิ่งใด ที่จะถือ
มาเป็นโทษเป็นภัยเขลาตนเอง และไปเขลาผู้อื่นอีกต่อไป

การปฏิบัติให้ดูจิตซึ่งเป็นตัวก่อเหตุอันสำคัญ อย่าไปดูคนนั้นอย่าไปดูคนนี้ อย่า
ไปคิดตีความหมายคนนั้นเป็นอย่างนั้น ตีความหมายคนนี้เป็นอย่างนี้ ให้ตีความหมาย
ของความคิดความปรุงของตนที่มันแสดงออกมาด้วยความเป็นโทษโดยที่เราไม่รู้ ให้ใช้
ปัญญาเข้าไปจดจ่อพิจารณาคลี่คลายดูตามเหตุการณ์ที่มันแสดงออกมา จะทราบไปโดย
ลำดับ ๆ แล้วมันจะระงับตัวลงไปไม่แสดงรุนแรง และต่อไปก็ระงับดับได้ พอปรุงขึ้นมา
เรื่องใดก็ตามที่จะเป็นภัยแก่ตนเองย่อมทราบทันที ๆ และระงับดับกันลงได้ทันที นั่นชื่อ
ว่าอุบายของธรรม อุบายของสติปัญญาทันกับกลมายาของกิเลส กิเลสย่อมหมดอำนาจ
ไปโดยลำดับ ๆ นี่การปฏิบัติตนให้ปฏิบัติอย่างนี้

การที่ท่านแสดงว่ามองกันให้มองในแง่เหตุผล มองในแง่เมตตา มองในแง่แห่ง
ความให้อภัยกัน นั่นเป็นประเภทหนึ่งแห่งธรรม ประเภทอันสำคัญก็คือให้มองดูจิตของ
ตน มันปรุงออกไปกับเรื่องใดกับบุคคลผู้ใด ดีชั่วประการใด ให้ดูตัวนี้ตัวก่อเหตุ แสดง
ออกมานี้กระเพื่อมออกมาที่นี้ พอกระเพื่อมออกไปแล้วก็เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาแล้ว

กลับมาหลอกเจ้าของ นี่เป็นสำคัญ ให้ดูจุดนี้อย่าดูที่อื่นจึงชื่อว่าผู้ปฏิบัติ ดูจิตเป็นสำคัญกว่าอื่น

การทำความพากเพียรอย่าทำพรวดพราดแบบโลก ๆ แบบลวก ๆ ใช้ไม่ได้ อย่าเอาเวล่ำเวลาเข้ามาเป็นใหญ่ กว่าความต้องการที่จะรู้จริงเห็นจริงจากความเพียรของตนไม่ว่าจะเป็นธรรมประเภทใด ที่เราต้องการอยากรู้อยากเห็นอยากให้เป็น ให้มีความหมายมั่นปั้นมือกับธรรมประเภทนั้นด้วยความเพียรของตนอย่าลดละ ดังที่เคยกล่าวอยู่เสมอว่าสมาธิก็ดี ปัญญาที่ดี

ทำไมจิตจึงสงบไม่ได้ ถ้ามีความจริงจังก่อนแล้วเป็นไปไม่ได้หรือที่มันสงบไม่ได้ก็คือไม่มีความจริงเท่ากับกิเลสที่มันทำเรานั้นเอง มันทำพิษเรานั้นทำจริงทำจัง กิเลสตัวไหนออกมาทำจริงทำจัง ไม่ได้มีคำว่าหละหละเหมือนเราที่จะแก้กิเลสฆ่ากิเลสปราบปรามกิเลส เราทำด้วยความหละหละไม่จริงไม่จัง มีแต่ให้กิเลสย้ายเอาทุก ๆ ครั้งที่อยู่กัน หากมีการต่อสู้ แต่หมอบราบนี้สำคัญมากนะ มักจะมีแต่การหมอบราบโดยไม่รู้สึกตัว กิเลสตัวใดออกมากล่อมก็กลับไปเสีย ๆ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่นอนหลับมันก็กลับไปเลยในความเพียรนั้นแลนี่สำคัญ ให้พิจารณาด้วยดี

ธรรมของพระพุทธเจ้านี้เลิศ ขอให้ได้ปรากฏขึ้นที่ใจเถอะ ไม่เคยรู้เคยเห็นก็ตาม เห็นองค์พระศาสดา เห็นองค์ธรรมทั้งหลาย เห็นพระสงฆ์ จะเป็นสักขีพยานขึ้นอย่างเต็มตัวภายในจิตใจตามขั้นแห่งธรรมนั้น ๆ ถ้ายิ่งถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นเต็มดวงภายในใจเป็นธรรม ธรรมเป็นใจแล้วเท่านั้น หากความสงสัยในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ไม่ได้เลย เพราะเป็นอันเดียวกัน นี่แหละที่ว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคตเห็นตรงนี้ เพราะความจริงเป็นเครื่องยืนยัน

ธรรมที่กล่าวมานี้อยู่ที่ไหน เวลานี้ถูกปิดหุ้มห่อหรือถูกกลบไว้อย่างสนิทจากกิเลสประเภทต่าง ๆ ธรรมชาตินี้จึงไม่ปรากฏออกมาได้ ความเพียรของเราก็คือการขุดคุ้ยสิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่อนี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้ของจริงนั้นเริ่มฉายแสงออกมา เช่นสมาธิธรรม เป็นต้น เริ่มฉายแสงออกมาด้วยความสงบเย็นใจ จากนั้นก็ฉายแสงออกมาด้วยความสงบแน่นหนา ลำดับต่อไปก็ใช้ปัญญาหรือถอนสิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่อด้วยอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น เพราะเหตุแห่งความลุ่มความหลงนั้นแลเป็นสำคัญ ไม่หลงไม่ยึด ถ้ารู้แล้วไม่ยึด ถ้ารู้เป็นของจริงเต็มส่วนแล้วย่อมปล่อยเต็มภูมิไม่มีอะไรเหลือ แต่นี้ไม่รู้จึงเรียกว่ากลมายาของกิเลสละเอียดมากที่สุด

ท่านจึงสอนให้พิจารณาเปิดเข้าไป ๆ ถึงกาลเวลาพิจารณาทางด้านปัญญา เวลาจะทำได้จิตใจมีความสงบเยือกเย็นพอเป็นกำลัง หรือเป็นบาทแห่งวิปัสสนาก็ให้ทำ เพราะธรรมทั้งสองนี้มีความเกี่ยวเนื่องหรือเกี่ยวโยงกันแยกกันไม่ออก จิตไม่สงบจะพา

พิจารณาอะไรจะได้เรื่องได้ราวอะไร วังโน้นวังนี้แผ่นโน้นแผ่นนี้ เกลไถอะไรจะเร็วยิ่งกว่ากิเลส นี่มันรวดเร็วมากตามไม่ทัน จึงต้องได้ใช้อุบายวิธีการหลายอย่างตามแต่จริตนิสัยที่จะนำมาใช้

ธรรมมีอยู่ตลอดเวลาและมีอยู่ทั่วไป เราจะคิดจะค้นจะพิจารณาอะไรซึ่งเป็นเครื่องแก้เครื่องถอดถอนแล้วเป็นธรรมทั้งนั้น ไม่จำเป็นจะต้องไปดูแต่ตำรับตำรา คัมภีร์อยู่ตลอดเวลาถึงจะมาแก้กิเลสได้ กิเลสไม่เห็นมันไปมองดูคัมภีร์ ทำไมมันเป็นกิเลสออกมาทุกขณะที่แสดงขึ้นมาในหัวใจของเรา และเหยียบย่ำทำลายจิตใจของเราให้ซอกซำหรือซุ่มมัวไปได้ทุก ๆ ขณะจิต ทุก ๆ ขณะที่กิเลสทำงาน มีกิเลสตัวไหนไปมองดูตำรับตำราไม่เห็นมี ทำไมมันเป็นกิเลสขึ้นมาได้ทุกระยะ การที่จะแก้กิเลสภายในจิตใจของเราด้วยอุบายสติปัญญาซึ่งก็มีอยู่แล้วในตำราทำไมเราจึงจะแก้ไม่ได้ อุบายของสติปัญญาประเภทต่าง ๆ ที่จะปรากฏขึ้นมาภายในจิตใจนั้นมันแล้วแต่อุปนิสัย หรือแล้วแต่จริตนิสัยของใครที่จะคิดจะค้นออกมาในแง่ใด ที่จะเป็นเครื่องฟาดฟันทันแหลกกับกิเลส เป็นใช้ได้ทั้งนั้น ให้นำมาใช้

อย่าอยู่เฉย ๆ อยู่แบบลอย ๆ เลื่อน ๆ ลอย ๆ มาศึกษากับครูกับอาจารย์ก็ไม่เป็นท่าเป็นทาง เอาแต่ความสะดวกสบายของกิเลสมาเหยียบย่ำทำลายตน และเหยียบย่ำทำลายหมู่เพื่อนให้หนักยิ่งไปหมดทั้งวัดใช้ไม่ได้ ต้องมีความคล่องตัวนักปฏิบัติ อย่าอึดอาดเนือยนาย เรื่องของธรรมเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่เรื่องมานอนใจมาประมาท เอานิสัยความซี้เกียจซี้ร้านอ่อนแอเข้ามาเหยียบย่ำทำลายตนและเพื่อนฝูงที่อยู่ด้วยกัน มันหนักยิ่งกว่าอะไร ภูเขาทั้งลูกอยู่ที่ไหนมันก็อยู่ของมันไม่เคยมาทับถม คนนี้ชิพระนี่ชิที่น่าเรื่อนำราวเข้ามาเหยียบย่ำทำลายซึ่งกันและกัน อันนี้จึงหนักยิ่งกว่าอะไรเป็นภัยยิ่งกว่าสิ่งใด จึงควรระวังตนด้วยกันทุกคน

หัวใจมีทุกคน สติปัญญามีเพื่อทำความสงบร่มเย็นให้แก่ตน และเพื่อทำความสงบร่มเย็นให้แก่กันและกันทำไมเราจะทำไม่ได้ กิเลสทำไมมันผลิตขึ้นมาได้รวดเร็วนักเอามาแก้กันซิ วันหนึ่งคืนหนึ่งรอบหนึ่งตามสมมุติที่ว่า ๒๔ ชั่วโมงมันไปอยู่ยังใจจิตมันทำงานอะไรถึงไม่ได้เรื่องได้ราวถ้าตั้งใจทำงานจริง ๆ ทำไมมันสงบไม่ได้ ถ้าไม่ถูกจุมูกจากกิเลสทั้งหลายอยู่ตลอดเวลาทำไมจะไม่เป็นธรรม

ธรรมนี้สอนเพื่อความสงบร่มเย็นแท้ ๆ ในด้านสมาธิธรรมก็ดี ด้านปัญญาทำนก็สอนเพื่อความเฉลียวฉลาดทำไมจึงไม่ฉลาด เป็นเพราะอะไร ถ้าไม่นอนอยู่เหมือนหมู่นั้น ถ้าจะให้ฉลาดตลอดวันตาก็หาทางฉลาดไม่ได้เลย ปัญญาถ้าไม่นำมาคิดค้นอย่าเข้าใจว่าปัญญาจะเกิดขึ้นมาเอง ต้องใช้ต้องคิดต้องค้น สิ่งสัมผัสสัมผัสพันธอยู่ตลอดเวลาแล้ว เป็นสิ่งที่ปลุกสติปัญญาของผู้ที่จ้องมองที่พิจารณาอยู่แล้วโดยไม่ต้อง

สงสัย แต่ถ้าแบบหลับหูหลับตาอยู่นั้นอะไรมาสัมผัสสัมพันธ์ จะถูกจนกระทั่งศีรษะแตกก็ไม่เห็นเพราะไม่มีตามอง นี่เพราะไม่มีปัญญาพิจารณาจึงโดนอยู่เรื่อย ๆ มันเลยศีรษะแตกไปโน่นนะ มันก็ไม่เห็นไม่รู้

ได้พูดให้ฟังอยู่เสมอว่าศาสนธรรมคือตลาดแห่งมรรคผลนิพพาน สงสัยไปที่ไหน พร้อมเสมอที่จะแสดงผลให้เห็นแก่ผู้บำเพ็ญเหตุถูกต้องดีงามและสมบูรณ์เต็มที่ ผลจะแสดงให้เห็นอย่างเต็มที่ประจักษ์ใจ ไม่แสดงที่ไหนจะแสดงที่ใจ คำว่าธรรมมีอยู่ในโลกก็คือใจดวงนี้แล จะเป็นผู้สัมผัสสัมพันธ์รับทราบธรรมทั้งหลายที่ว่ามีอยู่ ๆ ส่วนอื่น ๆ ไม่มีทางที่จะรับทราบได้ ตา หู จมูก ลิ้น กายเป็นสภาพอันหนึ่งที่จะรับทราบเป็นเครื่องมือที่จะรับทราบในสิ่งต่าง ๆ ตามวิสัยของตน แต่ใจนี้สามารถรับทราบได้หมดไม่ว่าทางโลกทางธรรม เฉพาะอย่างยิ่งคำว่าธรรมมีอยู่ใครจะเป็นผู้รับทราบ ใครจะเป็นผู้ยืนยัน แล้วธรรมนั้นจะเกิดขึ้นที่ไหน สัมผัสสัมพันธ์ที่ไหน นอกจากสัมผัสสัมพันธ์ใจและเกิดขึ้นที่ใจมากน้อย โดยลำดับของความสามารถของใจเท่านั้น เกิดขึ้นที่นั่น

ให้พากันขะมักเขม้น เอาให้จริงจัง การจมอยู่ในกิเลสนี้ไม่มีใครวิเศษวิโสต่างกันอย่างอื่น เราเห็นกันอยู่แล้วนี้ หากจะวิเศษคนมีกิเลสทั้งโลกนี้ สามแดนโลกธาตุใครที่ว่าไม่มีกิเลสเมื่อไร ถ้าหากจะวิเศษวิโสก็วิเศษวิโสไปนานแล้ว ไม่มีใครจะต้องนอนจมและบ่นให้ทุกข์อยู่ที่นี่ ๆ ที่ไม่หาทางออก เราหาทางออกด้วยธรรมแท้ ๆ ทำไมจะเป็นไปไม่ได้ ให้พิจารณา

นี่สอนแทบล้มแทบตายสอนหมู่สอนคณะสอนมาเป็นเวลานาน ไม่มีวี ๆ แว ๆ พอให้เห็นเหตุเห็นผลให้เป็นกำลังใจพอเป็นสักขีพยานบ้าง จะเรียกว่าไม่มีมันก็น่าจะพูดได้แล้วนี้ มันเป็นอะไร ธรรมที่สอนนี้ไม่ได้สอนแบบลูปด้าทำตามาสอนกัน ไม่ได้สอนแบบกำด้ากำชาวสอนแบบต้นเตา สอนด้วยความถนัดจริง ๆ ทั้งฝ่ายเหตุที่ได้ผ่านมามากน้อยหนักเบาเพียงไร ก็ได้นำมาสอนหมู่เพื่อน ตลอดถึงผลหากจะเกิดขึ้นก็จะปิดอยู่ได้ยังไง ก็ต้องนำมาสอนหมดดังที่ได้ยินได้ฟังมาแล้ว มันไม่ถึงใจบ้างหรือมันเป็นยังไง สิ่งที่ตั้งใจฝึใจมีแต่กิเลสเท่านั้นหรือ อย่างอื่นจะวิเศษวิโสกว่านั้นไม่มีแล้วหรือถึงไม่สนใจ ถึงไม่ปฏิบัติ ถึงไม่เจอกัน

ท่านว่าธรรมประเสริฐ ๆ อะไรเดี๋ยวนี้ประเสริฐ มีแต่กิเลสถือกิเลสประเสริฐ เชื่อกิเลสมากยิ่งขึ้นกว่าธรรมแล้วจะเห็นธรรมได้ยังไง ธรรมจะเกิดขึ้นได้ยังไง พอปรากฏขึ้นบ้างถูกกิเลสตัดย่อยเสียทีเดียวهلكไป ๆ ถูกกิเลสเผาเสียهلكไปหมด คำว่า ตบธรรมเลยไม่ได้เผากิเลส แล้วจะหาความวิเศษวิโสมาจากไหน เกิดชาติใดก็ตามมันก็คือความทุกข์กองทุกข์อันเดียวกัน คำว่าเกิดก็เกิดทุกข์พร้อม ๆ กันวิเศษวิโสอะไร เกิด

แก่เจ็บตายวิเศษวิโสที่ไหน ล้วนแล้วแต่เป็นการทาบทามกองทุกข์มาทั้งหมด ตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งถึงวันตาย มีช่องว่างที่ตรงไหนในสกลกายและจิตใจของเรา呢 ที่จะว่างออกจากกองทุกข์ทั้งหลายไม่ให้ทับถมโจมตีเรา ไม่เห็นมี

นำธรรมแทรกเข้าไปบ้างจะเป็นอย่างไร ความสุขจากธรรมกับความสุขอย่างอื่นต่างกันอย่างไร ความทุกข์ในทางความเพียรเพื่อปฏิบัติธรรมให้ได้ว่าแจ้งแทงทะลุ จะเป็นทุกข์ขนาดไหนก็ให้รู้กันซิ ส่วนทุกข์จากกิเลสเหยียบย่ำทำลายเรา เคยทุกข์มาแล้วไม่สงสัยกัน พอจะก้าวเข้าสู่ธรรมมีความทุกข์เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็กลัวแต่จะล้มจะตาย เวลาให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายก็ภพก็ชาติ ทำไมไม่เห็นกลัวเป็นกลัวตายกัน ไม่ใช่ให้มันล่อมนจนจมมิดไปแล้วเหอ พิจารณาสติปัญญา มีอย่างไรจะผ่านพ้นไปได้ด้วยอุบายของตนเองให้นำมาใช้ อย่างนี้งอนงอนใจอยู่เฉย ๆ

การมาศึกษาอบรมกับครูกับอาจารย์ก็เป็นของไม่แน่นอนทั้งสองฝ่าย มีการพลัดพรากผันแปรกันไปได้ทั้งเป็นทั้งตาย จึงเรียกว่าโลกอนิจจัง ในขณะที่ควรจะเป็นประโยชน์แก่ผู้มาศึกษาอบรม ก็ควรที่จะได้ชะมักเขม่นในทางความพากเพียรของตน ยึดอะไรยึดให้จริงให้จังอย่าทำเหลว ๆ แหละ ๆ ไม่ใช่เรื่องของธรรม ความเหลว ๆ แหละ ๆ เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมดมันหว่านมันล้อมไว้หมด ปักเสียบขวากหนามไว้เต็มไปหมดรอบหัวใจกายวาจาของเรา เรายังไม่ทราบที่เราอยู่ในวงล้อมเหอเวลานี้ เราจะบุกเบิกวงล้อมออกไปด้วยอรรถด้วยธรรม ทำไมจึงติดตันอันตู่ไปเสียหมด แล้วจะหาความวิเศษวิโสมาจากไหน

ควรคิดให้มากผู้ปฏิบัติ เราจะหวังความวิเศษวิโสจากอะไรนอกจากธรรมเท่านั้น สิ่งเหล่านั้นได้เห็นกันมาแล้ว พอจะคิดในแง่ธรรม เหมือนกับว่าอะไรก็สุดเอื้อมหมดหวังไปเสียหมด แน่ฟังซิ ความคิดขึ้นมาอย่างนี้ก็เป็นเรื่องของกิเลส สุดเอื้อมหมดหวังแล้วก็ทำให้อ่อนแอ อ่อนเปียกไป ให้เข้มแข็งให้เห็นประจักษ์ตัวบ้างซิ เวลามันอ่อนปวกเปียกก็ให้รู้ เวลามันมีความเข้มแข็งขึ้นมา เพราะกำลังวังชาของผลที่ปรากฏขึ้นนับแต่ความสงบขึ้นไป

เพราะกำลังวังชาของสติปัญญา ที่สอดแทรกตัดพินหันแหลกับกิเลสขึ้นไปโดยลำดับ ๆ จนเป็นกำลังจิตใจให้หมุนตัวไปด้วยความเพียรนั้น ก็ให้มันเห็นกันได้เอามาเทียบเคียงกันบ้างซิ ขณะที่ล้มลุกคลุกคลานเป็นอย่างไร ขณะนี้เป็นขณะที่เกรียงไกรที่สุดทั้งด้านความพากเพียรทั้งด้านสติปัญญา และกิเลสหมอบราบไปโดยลำดับ ๆ ก็ให้เห็นชัด ๆ ซิ สิ่งเหล่านี้จะปรากฏขึ้นมาได้ในวงปฏิบัติในผู้ปฏิบัติ แต่จะไม่เกิดกับหมู่อื่น เขียงไม่ยอมลง ให้พากันฟังให้ถึงใจ

ความตะเกียกตะกายใครก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าก็ตะเกียกตะกายเหมือนกัน เราไม่ยอมรับพระพุทธเจ้ามาเป็นสรณะเรากล่าวทำไมพุทธั สรณั คจฺฉามิ พระองค์ล้างมือเปิบเมื่อไร ตะเกียกตะกายสลับสไลเห็นอยู่แล้วในตำรา พระสาวกก็เหมือนกันไม่ใช่ ท่านผู้ล้างมือเปิบ เป็นผู้ตะเกียกตะกายมาด้วยกัน เราดำเนินตามรอยพระพุทธเจ้าทำไม จึงต้องอ่อนแอ ไม่อยากตะเกียกตะกายแต่จะให้ตีวิเศษล้นโลกเป็นไปได้ยังไง มันเป็นเรื่อง อธฺานะ เป็นไปไม่ได้

เดินทางไปจุดใดก็ตาม สู่อุณที่ใดก็ตาม ขรุขระก็ต้องผ่านไปตรงนั้น สะดวกก็ต้องผ่านไปทางสายนั้นไปทีอื่นไม่ได้ผิดทาง คดโค้งก็ต้องไปตามคดตามโค้ง ตรงก็ต้องไปตามทางตรง ราบรื่นหรือไม่ราบรื่น ขรุขระก็ต้องผ่านไปนั้น นี่การดำเนินของเรานี้ก็เหมือนกับคนเดินทางไปสู่จุดที่หมาย นี่จุดที่หมายของเราคือความหลุดพ้นโดยประการทั้งปวง และก้าวไปด้วยความพากเพียรของตน จะตะเกียกตะกายทุกซั ยากล้าปากขนาดไหนก็ต้องยอมรับกัน แต่ไม่ยอมถอยหลัง

ถึงเวลาที่จะเกรียงไกรมันก็เป็นไปเอง เมื่อความพากเพียรได้หนุนอยู่เสมอ ๆ สติปัญญาเมื่อฝึกหัดอยู่เรื่อย ๆ ก็ย่อมมีความแก่กล้าสามารถไปโดยลำดับจนกลายเป็น สติปัญญาอัตโนมัติ หรือเป็นมหาสติมหาปัญญาได้จากความเพียรของผู้บำเพ็ญ หรือของผู้บำรุงอยู่เสมอนั้นแล เราเห็นประจักษ์ภายในใจด้วย แล้วมาเทียบกันกับเวลา ล้มลุกคลุกคลาน ในขณะที่จิตได้มีความเกรียงไกร ทั้งความพากเพียร ทั้งความ เฉลียวฉลาดทุกด้านทุกทางเข้าไปแล้ว กับความล้มลุกคลุกคลานเป็นยังไง ที่จะมาถึงขั้นนี้ก็มาจากการล้มลุกคลุกคลานนั้นแล มันเป็นบทเป็นบาทเครื่องหนุนกันมาเป็น ลำดับลาดา จะไม่เดินทางสายนี้จะเดินไปไหน

เป็นยังไงก็ต้องยอมรับ ทุกซัก็ต้องยอมรับกัน ถึงเวลาสุขจะปรากฏขึ้นมาจาก ความทุกซัความตะเกียกตะกายนั้นแลไม่ได้ไปจากไหน สุดท้ายเมื่อจิตมีกำลังเต็มที่มี สติปัญญารอบตัวแล้ว ความรู้สึกเปลี่ยนไปหมดนั้นแหละ เลยกกลายเป็นอัตโนมัติ อยู่ ไหนก็เพียร อยู่ไหนก็มีสติ อยู่ไหนก็มีปัญญา อิริยาบถใดก็มีความเพียรหรือสติปัญญา รอบตัวอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเข้าถึงได้หมดรอบไปหมดไม่มีอะไรเหลือแล้ว สติปัญญานั้นก็หมดความจำเป็นไปเอง โดยไม่ต้องได้ปลดได้ปลงกันด้วยเจตนา หาก หมดไปเองโดยหลักธรรมชาติ

เพราะส่วนมรรคก็เป็นสมมุติ สติปัญญาก็เป็นสมมุติ แก่สมมุติคือกิเลสประเภท ต่าง ๆ เป็นสมมุติทั้งมวล สติปัญญาก็เป็นสมมุติทั้งมวล เมื่อแก้ได้ทะลุปรุโปร่งจนไม่ มีสิ่งใดเหลือแล้ว สมมุติทั้งสองภาคนี้ก็เป็นอันว่าหมดความจำเป็น เฉพาะอย่างยิ่ง

สติปัญญาศรัทธาความเพียร หากหมดความจำเป็นโดยหลักธรรมชาติของตนเองโดยไม่
ต้องบังคับ เพราะข้าศึกหมดไปแล้ว

ที่นี้จิตไปไหนที่นี้ ไม่ได้อยู่ในสองภาคนี้ จิตที่บริสุทธิ์ไม่ได้อยู่กับสติไม่ได้อยู่กับ
ปัญญา ไม่ได้อยู่กับความพากความเพียร ประโยคพยายามต่าง ๆ ที่เคยดำเนินมานั้น
ไม่ได้อยู่ในจุดนั้น ๆ และไม่ได้อยู่กับกิเลส อยู่กับความบริสุทธิ์ นั้น แล้วความบริสุทธิ์นี้
ไม่ได้อยู่กับอะไร เพราะทั้งหมดเป็นสมมุติ ธรรมชาติที่บริสุทธิ์นี้เป็นวิมุตติ ถ้าอยู่ที่
กับวิมุตติ แต่คำว่าวิมุตติก็พึงทราบว่าเป็นสมมุติอันหนึ่ง ธรรมชาติอันนั้นไม่ใช่ชื่ออันนี้
ธรรมชาตินั้นเป็นธรรมชาตินั้น ถ้าอยู่ที่อยู่กับอันนั้น

นี่คือผลที่พึงหวังเต็มหัวใจตรงนี้ เมื่อถึงจุดนี้แล้วเต็มหัวใจ ไม่มีทางปลีกทาง
แฉะ ไม่มีความหิวความโหย ความอยากซึ่งเป็นมรรคคืออยากหลุดอยากพ้นก็ยุติกันลง
ทุกสิ่งทุกอย่างยุติกันหมด เหมือนเราไปสู่ที่นั่น เมื่อถึงที่นั่นแล้วความอยากก็หมด เรา
ต้องการความพ้นทุกข์ พยายามตะเกียกตะกายจนกระทั่งถึงความพ้นทุกข์แล้วความ
อยากพ้นทุกข์ก็หมด ความอยากประเภทนี้พึงทราบว่าเป็นมรรค ให้มีกำลังใจ ให้มี
ความพากความเพียร ถ้าไม่อยากเอาความเพียรมาจากไหน

ความอยากเป็นกิเลสก็คือความโลภความโกรธความหลง ตัณหา ๓ กามตัณหา
ภวตัณหา วิภวตัณหา นั้นเป็นฝ่ายกิเลส ส่วนความอยากหลุดพ้นและประกอบความ
พากเพียร อันนี้เป็นความอยากที่เป็นฝ่ายมรรค ความอยากอันนี้แลไปทำลายความ
อยากอันนั้น เมื่ออันนั้นหมดไปแล้ว อันนี้ก็หมดไปตาม ๆ กัน เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน
นตฺถิ สหฺนฺติปริ สุขํ สุขอื่นใดยิ่งกว่าความบริสุทธิ์หลุดพ้นอันเป็นความสงบตายตัวนั้นไม่
มี ก็มีเท่านั้น

จงพากันตั้งอกตั้งใจเอาให้จริงใจจริงใจ อย่าหละหละคลอนแคลน อย่าชินชากับ
ความพากเพียร อย่าหวังสิ่งใดในโลกามิสหรือโลกสมมุติทั้งหมด มีเท่านั้นเท่านั้น เป็น
เท่านั้นเป็นนั่นแล ไม่นอกเหนือไปจาก อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา นี้เลยในสามแดนโลกธาตุ
นี้ ขอทำจิตให้หลุดพ้นจากวงแห่งอนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา นี้เถอะจะหายสงสัยโดยประการ
ทั้งปวง

การแสดงธรรมหยุดแค่นี้

พูดท้ายเทศน์

ทำจริง ๆ ทำความเพียร เดินจงกรมทั้งวันก็เดินได้ของมัน ไม่ได้สนใจกับอะไร
มีแต่ทำงานของเจ้าของ หมุนตัว ๆ เวลาผ่านมาแล้วมันก็อยากอยู่คนเดียวไม่อยากจะอยู่กับ
อะไร เพราะคนเดียวมันสบาย ไม่ได้หวังอาศัยอะไรนี้ จิตไม่ได้หวังพึ่งอะไรอาศัยอะไร
อยู่ก็อยู่ไปอย่างนั้น แม้แต่ธาตุขันธ์นี้มันก็เหมือนสิ่งทั่ว ๆ ไป อยู่ด้วยกันนี้แหละธาตุ

ชั้นดี ไม่ว่าจะแข่งว่าขา แข่งขาเขาไม่ได้ว่า มันเหมือนท่อนไม้ท่อนฟืน เป็นแต่ความรู้มันแทรกไปตามนี้ อาศัยเป็นเครื่องมือของความรู้ที่เท่านั้นเอง ดูอะไร ๆ เขาไม่ได้รู้กับเราเลย เขาไม่รู้เรื่องเรา มีแต่เราไปสำคัญเอาเองว่านี่เป็นเราเป็นของเรา เหมือนกับว่าอันนี้ก็รู้เรานั้นก็รู้เรา ไม่มี ความจริงมันไม่มี ไม่มีอะไรรู้ว่าเรา

ก็เหมือนกับเราจับอันนี้ขึ้นมา สมมุติว่าจับไฟฉายฉายอันนี้ ไฟฉายก็เป็นไฟฉาย ผู้จับก็เป็นผู้จับ ร่างกายแต่ละส่วน ๆ มันก็เป็นของมันเหมือนไฟฉาย ผู้รู้ก็เหมือนเป็นผู้จับไฟฉายนี้ เพราะฉะนั้นจึงว่าจะหวังพึ่งกายมันก็ไม่จะมีจะว่าไง อาศัยกันอยู่อย่างนี้ ก็เหมือนเราถืออะไรอยู่ที่นี่ แบกอะไรอยู่ที่นี่ ภารา หเว ถึงจะไม่แบกด้วยอุปาทานก็แบกด้วยสัญชาตญาณความรับผิดชอบกันมันเป็นอย่างนั้น แต่ก่อนไม่เป็น เราทั้งหมดนี้เราทั้งนั้น มีแต่เรา ๆ หมดทั้งตัว อันนั้นไม่มีนี่สักแต่ว่ารู้กันอยู่เท่านั้น ความรู้มันชานออกไปเป็นกิ่งเป็นก้าน

ก็เข้ากันได้กับที่ว่าเราถ่ายท้อง ๒๕ หน อาเจียน ๒ หนนั้น เวลามันจะไปจริง ๆ กระแสของความรู้มันหุดตัวเข้ามา เหมือนกับดิ่งจ่อมแห่น้ำพรวดเข้ามาทีเดียว ความรู้ชานไปกับสิ่งต่าง ๆ หุดตัวเข้ามาหมด ร่างกายก็เหมือนท่อนฟืน มีสักแต่ว่ารู้ที่อยู่ภายในเท่านั้น หุกก็ดับหมด มันไม่ใช่หูหนวก มันหุดดับไปเลย ตาก็ไม่ใช่ตาบอดมันเลยบอดไปเลย มันเหมือนท่อนไม้ พูดง่าย ๆ ว่าเป็นท่อนไม้ ความรู้หุดเข้ามาอยู่จุดเดียวเท่านั้น แต่มันไม่เป็นจุดนะ ที่เราว่าจุดเดียวเราว่าเฉย ๆ มันสักแต่ว่ารู้ รู้ก็อยู่ตรงกลางนี่นะไม่รู้ที่อยู่บนสมอง รู้ก็รู้ของมันอยู่อย่างนี้จะว่าไงไม่ได้ขึ้นบนสมองนี่

ทางด้านภาวนาเท่านั้นเริ่มลงมาที่นี้แล้วมันไม่ขึ้นนี่ เรียนหนังสือมันขึ้น ขึ้นสมองภาวนาไม่ได้ขึ้นมันอยู่ตรงนี้ ตั้งแต่ขึ้นเริ่มแรกแห่งความสงบ รู้มันก็รู้ตรงนี้เรื่อย ๆ ไปจนกระทั่งที่ว่าเป็นความรู้ความผ่องใสเป็นจุดเด่นของมันอยู่นั้น มันก็อยู่ตรงกลางนี้เสีย อันนั้นหมดไปมันก็อยู่ภายในนี้เสีย มันรู้อยู่ตรงกลางนี้เสียแต่มันไม่รู้เป็นจุดเท่านั้นเอง ก็รู้อยู่ตรงกลางนี้อีก แต่ยึดไม่ได้นะว่าตรงกลางนี้คือที่ไหนที่อะไร มันเป็นจุดตรงไหนไม่รู้ อยู่ตรงนี้ ชานของมัน มันไม่ได้ขึ้นมาข้างบน ขึ้นมาอันนี้ก็ทราบว่าเป็นอาการมันออกมาเสีย

ให้มันรู้อย่างนั้นชการปฏิบัติ กล่าวหาญที่จะพูดตามความจริงนี้ไม่มีสะทกสะท้านก็ถอดมาจากความจริงที่เป็นอยู่เห็นอยู่รู้ที่อยู่ไปพูดมันจะผิดไปไหน สะทกสะท้านอะไรขอให้รู้เถอะไม่สะทกสะท้าน แม้แต่เทศนาว่าการก็เหมือนกัน เทศนาว่าการกับคนชั้นไหน ๆ ไม่ได้เห็นมีชั้นอะไรนี้ว่ากันไปอย่างนั้น ความรู้มันเท่านั้น ผู้รับฟังก็คือจิตรู้สะทกสะท้านที่ไหน เขาให้เทศน์ก็นั่งตัวสั่นผมก็เคยเป็น แต่ก่อนเคยเป็น มันเป็นอยู่ภายในมันสั้นอยู่ภายในจิต เพราะไม่มีความจริงในตัวอาศัยแต่ความจดความจำว่าไปเฉย ๆ

พอความจริงได้ปรากฏขึ้นมากน้อยก็พูดได้ตามชั้นแห่งปรากฏ คือตามชั้นแห่งความปรากฏ เช่น จิตเป็นสมาธิอย่างนี้มันก็โหวตารเก่งเหมือนกัน มันแน่นปึ๋ง แต่มันไม่สนใจจะพูดกับใครสอนใคร มีแต่พยายามแก้เจ้าของ มันละเอียดยิ่งกว่านั้น ไปถึงขั้นปัญญาด้วยแล้วยิ่งใครมายุ่งไม่ได้ ได้ทำงานของตัวเองอยู่ตลอดเวลา นั้นเรียกว่าเหมาะที่สุด ใครมาคุยด้วยไม่ได้

พูดอย่างนี้ยังทำให้คิดถึงเมื่ออยู่หนองผือ มีเสียงบันไดก๊อกก๊าก ใครๆ กระผมเอง ขึ้นมาทำไม ไล่แล้ว จะมานวดเส้น ไม่นวด ไป เส้นอะไรก็เลยไม่มีนะเรื่องนวดนะ คือมันไม่อยากพรากจากงานพุดง่าย ๆ มันติดต่อกันอยู่นั้นพั่วพันกันอยู่นั้น จะมาม้วนวดเส้นแก้เส้นอะไรกัน พันกันอยู่นั้น พอตื่นขึ้นมาพันกันแล้ว เป็นเอง ก็ไม่เคยคิดว่าอยากสอนใครนะ จึงว่าดีอันหนึ่งคือเราได้ภาวนาเต็มเม็ดเต็มหน่วยตลอดไปเลย ตั้งแต่เริ่มออกปฏิบัติไม่มีคำว่าการก่อการร้ายยุ่งเหยิงวุ่นวายกับอะไรไม่มีเลย ตั้งแต่เริ่มปฏิบัติจนกระทั่งถูกเสกสรรปั้นยอว่าเป็นครูเป็นอาจารย์ของหมู่คณะ ไม่ได้ยุ่งกับอะไรมีแต่งานภาวนาอย่างเดียว

หมู่เพื่อนที่อยู่ด้วยกันให้ดูกันนะ อย่าให้ได้หนักอกหนักใจ ผู้หนัก-หนัก ผู้อยู่บนบ่าหมู่เพื่อนมีนะ อย่าให้ได้พุดนะเรื่องหยาบ ๆ เหล่านี้ ข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นเรื่องความสามัคคีที่จะต้องจัดต้องทำซึ่งเป็นความจำเป็นของแต่ละราย ๆ ที่เรียกว่าข้อวัตรประจำตัว อย่าให้ได้พุดอย่าให้ได้บอกนะของหยาบ ๆ
